

pedig a Pályám emlékezetében és leveleiben többször foglalkozott vele. A róla készült munka azért is értékes, mert a vele kapcsolatos kéziratokat mind kiaknázta és felhasználta. Ez a könyv pedagógiai, szellem- és művelődéstörténeti nézőpontból egyaránt eredeti és előadása is világos, rendszerezés és élvezetes. Adatokban talán lehet majd bővíteni, de témájáról lényegében teljes képet ad.

Agárdi László.

Dr. Jencs Árpád: Böhm Sebestyén és társainak bűnügye az egyetemi bíróság előtt 1828 — 1832. (Angyal szeminárium kiadványai. Szerkesztik: Dr. Bertl Emil és Dr. Jencs Árpád.) Budapest, 1939. 63 lap.

A tanulmány — szerzője szerint — kultúrtörténetét kívánja adni egy bűnügy keretén belül a múlt század eleje diákéletének és egy különleges egyetemi bíróság eljárási rendszerének.

A bevezetés röviden vázolja a Pázmány Péter-egyetem történetét, elmondja mit adott a magyar biboros Cicero egyeteme a városnak, majd az egész országnak. Kórházakat, tudományos intézeteket, könyvtárt, fűvészkertet, s 'adta a maradéknélküli világhír embereit: Semmelweis Ignácot »az anyák megmentőjét«, Eötvös Lóránd bárót, a róla elnevezett inga felfalálóját és még annyi sok tudóst a professzorok sorában, nyomdájának korrektorai között pedig Petőfi Sándort, a magyar költészet legnagyobb alkotóművészt. S tette mindezt a saját erejéből, magára hagyatottan, még a város sem támogatta, mint az más külföldi egyetemeknél szokás volt.

A pesti egyetem, melynek életébe ezúttal beletekintünk, egyébként az univerzitások ősi hagyománya szerint mindenütt küzd a védőszárnyai alá helyezett egyetemi polgárok üdvéért. Szabályokat alkot, ellenőrzést fejt ki és bírói hatalmat is gyakorol polgárai felett. Ez épen a jelentősége az előttünk levő tanulmánynak, hogy olyan egyetemi intézményt ismert meg velünk, mely nevelésügyi és jogtörténeti szempontból egyaránt érdekes és különleges. Az egyetemi iurisdictionalis jog II. Ferdinánd 1635. október 8-án kelt császári és királyi szabadalomlevelén nyugszik. Az egyetemi bíróság, mint az egyetem autonóm jogainak védelmére alakult intézmény, 213 esztendő fennállása alatt sok változáson ment keresztül, sőt II. József alatt az egyetem rövid időre el is veszítette bírói joghatóságát. Böhm Sebestyénnek és társainak, mint egyetemi polgároknak bűnügyében azonban még egy századdal ezelőtt is ezt a iurisdictionis jogot gyakorolta az egyetemi bíróság, melynek eljárását következőképpen ismerteti a szerző.

A bűnügyet három részre osztva tárgyalja a tanulmány, nevezetesen, 1. a tényállás, nyomozás, vád, 2. a védelem, és 3. az ítélet kategóriáiban. Ez a felosztás különös érdeme szerzőnek, mert így a rendkívül bonyolult ügyet áttekinthetőbbé teszi és mert így a bűnvádi eljárás lefolytatásának általános módszeréhez hasonló részletezésben szemlélhetjük a bűnper lefolyását.

A vádat a Királyi Közalapítványi Ügyigazgatóság ügyésze képviselte, aki a bűncselekmények számára és nagyságára tekintettel, rendkívül súlyos ítélet kiszabását kérte. A vád mindenképp alapos munkát végzett. Körül-

tekintő nyomozás után 24 vádpontot dolgozott ki Böhm Sebestyén és társai ellen. Ezen vádpontok közül 15 lopással, 4 lakásfosztással, 2 verekedéssel, 1 rablással, 1 házasságtöréssel és 1 káromkodással vádolta Böhméket, s ezzel szörnyű, az egyetemi élet körében majdnem példátlan, úgyszólván nyers középkori, szinte lehetetlennek látszó sötét erkölcsi képet rajzol elénk. A vádpontok többségében Böhm Sebestyén viszi a vezetőszeretet, a vád szerint ő a »főbűnös«. A vád tárgyává tett cselekmények igazolására a vád a tanúk egész sorát vonultatta fel, kik mind Böhm Sebestyénék ellen vallanak. Az iratokból az is megállapítható, hogy Böhm a vármegyeház tömlöcében lázadást szít és szökni akar, megtámadja az ügyészt és az őrt megsebesíti. Pszichológiai, helyesebben pszichopathiái szempontból igen érdekes és érdemes ezenkívül megemlíteni, hogy vádlottak a legtöbb lopást gyűjtő- és dicsekvőszenvedélyük kielégítésére követték el. Nevezetesen egy ifjúsági ünnepélyen díszruhában kívántak pompázni és ezért követték el betörést a Kasselik-házba, minthogy azonban ott a díszruhához való kárdot nem találtak, kifosztottak egy lovaskapitányt, akitől ugyanekkor kitüntetésait is elvették. A bűncselekmények elkövetése után a tettesek sok esetben visszamentek a tett színhelyére, ami igen érdekes lélektani mozzanatszámba megy s a bűnözőkre általában jellemző.

Böhm Sebestyén cinkostársai egyébként nem mind diákok, szerepel közöttük szökött katona, szilenciált ügyvéd és munkanélküli mesterlegény. Hogy melyik volt a másikra rosszabb hatással, nehéz megállapítani, de tény, hogy mint rendszeren lenni szokott, a rossz társaság volt a bűncselekmények indítóoka és egyben végrehajtója.

A védelem úgy igyekszik Böhm Sebestyént beállítani, mint megtévedt és megjavítható bűnöst. Egyik-másik váddal kapcsolatban hangoztatja, hogy a vád által bemutatott bizonyítékok nem elegendők arra, hogy ilyen »kiváló és feddhetetlen multú ifjú« perbefogassék. A védelem, miként ősidők óta szokásos, azt a vádat hozza fel az ügyész ellen, hogy a vallomásra-bírák céljából megverette és kínoztatta Böhm Sebestyént. De a tanúk vallomásával szemben is aggályát fejezi ki a védelem, mivel szerinte azok mindig egymásra és másokra, tehát nem saját meggyőződésükre alapítják vallomásukat. A Böhm Sebestyén rovására írt házasságtörésben a védelem szerint csakis az asszony a hibás, aki »szegény« Böhmöt megkísértette. Érdekes védekezése a védelemnek, hogy sok esetben a sértettet állítja a bíróság elé mint verekedőt, tolvajt. Végül is a védelem több esetben bűncselekmény hiányában felmentő, a többi vádpontra vonatkozóan az enyhítő körülmények figyelembevételével enyhe ítélet kiszabását kéri.

Lássuk már most, hogy a vád és védelem párharcában milyen állást foglalt el a bíróság, milyen ítéletet hozott ebben a bonyolult ügyben, mert itt érvényesül leginkább az egyetemi hatóság bölcsesége, judiciuma és jogérzéke. Az ítélet elsőnek összefoglalja a vád állításait és részben tényleg megállapítja bűncselekmények fennforgását, részben pedig arra az eredményre jut, hogy egyes vádpontokra nézve a vád tárgyává tett cselekmények meg nem állapíthatók, majd meghozza határozatát. Tekintettel a vádlottak

fiatal korára, valamint addigi büntetlen előéletükre, Böhm Sebestyént 3 évi elzárásra, társait pedig 9—3 hónapi elzárásra ítéli azon felül, amit az ítéllehozatalig eltöltöttek. Böhm ekkor már két és félévi fogságot, társai pedig kétévi illetőleg egyévi és öthónapi fogságot állottak ki. Az elítéltek büntetésüket vasban és házimunkában, hetenként kétszeri, kenyérből és vízből álló böjttel töltik. A kár megtérítését is kimondja a bíróság, de annak összegét majdnem mindenhol mérsékli. Mindebből látható, hogy az egyetemi bíróság erős judiciumához s jogai érzékéhez és tudásához semmi kétség nem fér s az egész intézmény magas színvonalon állott, bár az ítélet bizonyosfokú enyhésége pedagógus lélekből fakadónak tünteti fel a bírói elhatározást. Szinte úgy látszik, mintha nem annyira megtorlás, mint inkább javító célzat vezérelte volna a bíróság szavazó tagjait.

Az ítélet ellen azonban mind a vád, mind a védelem fellebbezett a királyi Itélőtáblához s ezzel az ügy voltaképen kikerült az egyetem hatásköréből. A tábla a vád súlyosbító kérelmének adott helyét és Böhm büntetését ötévi, társa büntetését kétévi karcerre emelte fel, heti háromszori böjttel.

Érdemes megemlíteni, hogy az egyetemi bíróság egyébként rendkívüli körülménnyel, nem ritkán modern eszközöket használva járt el s alkotta meg ítéletét. Nevezetesen országszerte nyomoztatott, íráspróbákat vett, szakértőket hallgatott ki s minden eszközzel igyekezett a tényállásról tiszta képet alkotni magának. Pervezetése pedig mindenben megfelelt a klasszikus pervezetés követelményeinek.

Szerzőnk tanulmányából világosan látjuk tehát ennek a különleges bíróság előtti eljárásnak egyes részleteit, látjuk az egyetemnek, mint bírói hatalomnak ítéletét, mely minden követelményében megfelelt az akkori kor szellemének. És látjuk a tudomány hivatott képviselőjét, az egyetemi professzort, ki saját tanítványaival, az egyetem polgáraival szemben is védelmet adott a társadalom érdekeit. Az egyetem a nevelés és tanítás nehéz munkája mellett bizonyára jogtudós tagjai révén a nemzet és az egyén javainak biztosításában és védelmezésében is megállta helyét és ha ma már nem is találjuk meg a közoktatásban a múlt század első feléig fennállott eme különleges bírói joghatóságnak intézményét, büszkén tekinthetünk vissza rá, mint amelynek révén az állam egyik legfontosabb funkciójában tudásához és tekintélyéhez mért eredménnyel vett részt. Nekünk pedagógusoknak pedig az a tanulságunk ebből a kultúrtörténeti adalékból, hogy nagy feladatok és céljaink megvalósítása közben arra mindig kell gondolnunk, hogy a fiatalság nevelésével olyan erkölcsi magaslaton álló nemzettagokat adjunk országunknak, kik hasznos tagjai lesznek a társadalomnak és a törvények büntető erejével összeütközésbe sohasem kerülnek. Akkor büszké lehetünk majd arra, hogy az egyetemi bíróság szellemét örökölve, preventív úton a jogrend biztosítását munkáljuk.

Gyulai Tibor.